

De verandering naar een nieuw pensioen

Publieke managementletter over
de bijdrage van de accountant bij een
beheerste pensioentransitie

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

NBA

September 2024

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Nederland rekt op zijn accountants.

De leden van de Koninklijke NBA vormen een brede, pluriforme beroepsgroep van ruim 22.000 professionals werkzaam in de openbare accountantspraktijk, bij de overheid, als intern accountant en in het management van organisaties. Integriteit, objectiviteit, deskundigheid en zorgvuldigheid, geheimhouding en professioneel gedrag zijn essentiële waarden voor iedere accountant. De Koninklijke NBA helpt accountants hun cruciale rol in de maatschappij te vervullen, nu en in de toekomst.

Dit document bevat bladwijzers, hyperlinks en navigatiebuttons

 Adobe Acrobat bladwijzers - toetsencombinatie "Ctrl-b"

 Tekst is een interne document- of externe hyperlink

 Vorige pagina

 Volgende pagina

© 2024 Koninklijke NBA

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens bestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij door middel van druk, fotokopieën, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de NBA.

Naar een nieuw pensioenstelsel

Nederland staat aan de vooravond van een grote verandering in het pensioenstelsel. Het huidige systeem maakt plaats voor een nieuw stelsel. Alle pensioenregelingen moeten uiterlijk op 1 januari 2028 aan de nieuwe regels voldoen. Pensioenfondsen zijn bezig om samen met sociale partners en uitvoeringsorganisaties keuzes te maken over de pensioenregelingen, die evenwichtig moeten zijn, waarover goed gecommuniceerd moet worden én welke goed ingeregeld moeten zijn in nieuwe IT-systemen. Dit alles vergt een nauwe betrokkenheid en grote inzet tussen de pensioenfondsen, pensioenuitvoerders, overheid en de toezichthouders. Het aantal pensioenfondsen dat per 1 januari 2025 over kan gaan naar het nieuwe stelsel neemt af blijkt uit een recente enquête van toezichthouders De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Het tijdspad tot 1 januari 2028 wordt hiermee uitdagend. Zorgvuldigheid gaat voor snelheid is de insteek van de Pensioenfederatie. De accountant heeft hierin een uitgebreidere rol gekregen. De externe accountant voegt zekerheid toe. Wij willen het publiek duidelijk maken welke zekerheid gegeven gaat worden en wat men wel en wat vooral ook niet mag verwachten.

De transitie naar een nieuw stelsel

Het uitgangspunt van de nieuwe pensioenwet is dat de bestaande pensioenaanspraken en uitkeringen worden omgezet naar het nieuwe stelsel. In het oude stelsel was het pensioen in principe een bepaald percentage van het gemiddelde salaris gedurende iemands loopbaan. In het nieuwe pensioenstelsel krijgt iedereen een eigen pensioenvermogen toegewezen. Ieder jaar wordt de pensioenpremie in je eigen pensioenvermogen gestort. Het pensioenfonds maakt rendement en dat verhoogt of verlaagt jouw pensioenvermogen. Het idee is dat het nieuwe stelsel beter om kan gaan met wisselende dienstverbanden en werkvormen (zzp'ers) en meebeweegt met de economie. Uitkeringen kunnen eerder verhoogd worden als financiële markten positieve resultaten laten zien, maar ook eerder dalen als het tegenzit. Deze nieuwe methodiek geldt in het nieuwe stelsel voor alle pensioenen bij pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen. Of ze nu worden opgebouwd of al ingegaan zijn. De enige uitzondering hierop zijn de gegarandeerde pensioenuitkeringen bij een verzekeringmaatschappij. Die regelingen zullen niet veranderen.

De overgang van het ene naar het andere stelsel vraagt om een samenwerking tussen veel partijen. Zo vergt de aanpassing van de IT-systemen op het nieuwe pensioenstelsel een samenspel van pensioenfondsen en hun serviceproviders. Door sociale partners als werkgevers, vakbonden en OR moeten nieuwe afspraken gemaakt worden. De AFM moet beoordelen of de plannen goed gecommuniceerd worden naar de deelnemers. De overgang van de huidige opgebouwde pensioenaanspraken naar de nieuwe pensioenregeling - het invaren - wordt gemonitord door de DNB. Die kijkt of 'de schepen veilig door de sluis' gaan.

Reguliere rol accountant bij pensioenfondsen

Voor een goed begrip van de bijdrage van de accountant in de transitie is het belangrijk stil te staan bij de reguliere rol van de accountant bij pensioenfondsen. Die is vooral gericht op de controle van de jaarrekening. De externe accountant kijkt zorgvuldig naar de belangrijkste interne processen en toetst deze op de juiste en goede werking. Ook controleert de externe accountant de waardering van het pensioenvermogen en de waardering van de beleggingen die te maken hebben met de pensioenaanspraken. Daarbij hanteert de accountant een bepaalde materialiteitsgrens. Die is overigens vaak hoog vanwege de grote bedragen waarmee pensioenfondsen nu eenmaal werken. De accountant maakt daarbij gebruik van de werkzaamheden van certificerend actuarissen die de juistheid van de gebruikte data controleren.

De interne accountant zoomt dieper in op interne beheersmaatregelen van het pensioenfonds. Bij dit interne beheersingskader wordt een 'fijnere kam' (een lagere materialiteit) gehanteerd waardoor kleinere afwijkingen eerder worden gesignaleerd. De verantwoording hiervan landt in de vorm van een interne rapportage op de bureaus van het bestuur en de toezichthoudende organen van het pensioenfonds. De externe accountant neemt ook kennis van deze rapportage.

De externe accountant kijkt naar de opzet en werking van de beheersmaatregelen én zal aanvullend gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitvoeren. Dat alles leidt ertoe dat met een hoge mate van zekerheid gezegd wordt dat de voorziening voor pensioenverplichtingen juist en volledig is opgenomen in de jaarrekening. Wat de accountant niet controleert en garandeert is dat alle individuele aanspraken goed in de deelnemersadministratie staan. De externe accountant controleert niet op persoonsniveau, dat wil zeggen niet alle individuele deelnemersgegevens worden nagerekend. Voor alle duidelijkheid, ook actuarissen doen dat niet. De externe accountant geeft zekerheid over het getrouwe beeld van de jaarrekening als geheel.

De bijdrage van de accountant bij de pensioentransitie

De grote uitdaging bij de pensioentransitie is dat het volledige vermogen en alle deelnemersgegevens van het oude stelsel overgaan naar een nieuw stelsel met een volstrekt andere inrichting. Voor pensioenfondsen en hun deelnemers die invaren is goede datakwaliteit daarom van essentieel belang. Alleen met de juiste en volledige deelnemersgegevens kunnen de juiste pensioenvermogens worden berekend. Om de omzetting van alle data naar individuele pensioenvermogens in goede banen te leiden heeft de pensioensector een raamwerk 'Kader Datakwaliteit'¹ opgesteld. Dit raamwerk is afgestemd met DNB en bevat zes stappen zodat het bestuur van het pensioenfonds de juistheid en volledigheid van de deelnemersgegevens vast kan stellen. Dat varieert van een datakwaliteitsbeleid, data-analyses en deelwaarnemingen, risico-inventarisatie en beoordeling tot een besluit door het bestuur van het fonds over datakwaliteit. De verantwoordelijkheid voor de implementatie van dit raamwerk ligt bij het pensioenfonds.

Omdat de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel een grote verandering is, zijn er wettelijk bij de externe accountant twee specifieke rollen belegd. De eerste rol gaat over de kwaliteit van de deelnemersgegevens. Zoals hiervoor genoemd de datakwaliteit. De tweede rol gaat over de controle van de omzetting van het oude in het nieuwe stelsel, het invaren.

Datakwaliteit

Die eerste taak – het uitvoeren van overeengekomen specifieke werkzaamheden die het bestuur ondersteunen bij het vaststellen van de datakwaliteit – kan ook door een externe IT-auditor in plaats van een externe accountant worden vervuld.

De externe accountant rekent dus geen individuele deelnemersgegevens na. Wel wordt vastgesteld dat alle stappen van het raamwerk 'het Kader Datakwaliteit' adequaat zijn uitgevoerd en vastgelegd door het pensioenfonds én

¹ Kader datakwaliteit (pensioenfederatie.nl)

dat bij afwijkingen die groter zijn dan de intern bepaalde zogenaamde toegestane afwijkingen actie wordt ondernomen. Die toegestane afwijkingen zijn overigens vaak heel klein en daarmee is ingebouwd dat een grote mate van accuratesse is verzekerd. Dit betekent dat afwijkingen binnen een door het bestuur bepaalde norm kunnen liggen en geaccepteerd worden, of dat afwijkingen niet geaccepteerd worden en eerst intern verder moeten worden onderzocht om te worden gecorrigeerd.

Een werkgroep van accountants en IT-auditors heeft hiervoor een werkprogramma ontwikkeld, om voor consistentie te zorgen in de uitvoering van werkzaamheden. Voluit: *het Werkprogramma voor Overeengekomen specifieke werkzaamheden voor Datakwaliteit*². Het werkprogramma geeft heel nauwkeurig aan welke werkzaamheden je als accountant moet uitvoeren. Als de pensioenuitvoerder bijvoorbeeld een zogenaamd 'kritisch data-element' identificeert, dat is data die van groot belang is voor de kwaliteit van de pensioenaanspraken, moet een interne sleutelfunctiehouder daarnaar gekeken hebben. De accountant stelt vast of dat is gebeurd. Dit voorbeeld werkprogramma is in detail afgestemd met DNB. De externe accountant (of IT-auditor) geeft geen zekerheid over de datakwaliteit als zodanig, maar rapporteert wel zijn of haar feitelijke bevindingen bij de overeengekomen specifieke werkzaamheden. Dit rapport helpt het bestuur van een pensioenfonds om een oordeel te vellen over de kwaliteit van de pensioendata.

Een belangrijke rol spelen de interne auditors, actuarissen en riskmanagers die binnen pensioenfondsen controles uitvoeren op data. Zij hebben een groot inzicht in de datastromen en hun impact op de pensioenvoorziening in hun rol als interne toezichthouders ten behoeve van het bestuur. Voor de externe accountant is het heel waardevol om te putten uit die kennis en hun werkzaamheden.

Invaren

Met betrekking tot het invaren - de tweede rol - moet de externe accountant vaststellen dat het vermogen van het pensioenfonds op de laatste datum onder het oude stelsel juist en volledig wordt omgezet naar het nieuwe stelsel.

Bij het omzetten wordt gecontroleerd of de vastgestelde voorrangsregels correct zijn toegepast. Dit betreft een totaal eigen vermogen wat bestaat uit verschillende bouwstenen. Zoals het minimaal vereist eigen vermogen, een operationele reserve, de vorming van een solidariteitsreserve respectievelijk risicodelingsreserve en verschillende compensaties en eventuele indexaties en het vullen van de persoonlijke pensioenvermogens. De basis hierbij is weer de deelnemersadministratie met de gegevens van de individuele deelnemers. Voor deze berekeningen werkt de accountant samen met de certificerende actuaaris. Verder maakt de accountant ook gebruik van het werk van internal- en IT-auditors. Het nieuwe stelsel vraagt van pensioenfondsen dat de datakwaliteit van gegevens aantoonbaar moet zijn. De deelnemersadministratie die uiteindelijk aan de basis ligt van de omrekening van de oude pensioenaanspraken naar het nieuwe stelsel mag geen fouten of afwijkingen bevatten die hoger zijn dan toegestaan naar de normen van het pensioenfonds. Zoals gezegd, die zijn vaak laag.

Hoe ziet de rekentool er uit die zorgt voor de conversie naar de nieuwe pensioenregeling? Hoe zijn afspraken doorgerekend in het nieuwe stelsel? Als hier bevindingen uit komen bespreekt de externe accountant deze met de toezichthoudende organen en het pensioenfondsbestuur. Ook stelt de accountant vast of de bevindingen adequaat zijn opgevolgd.

Bij de rapportage over het invaren geeft de accountant wel zekerheid³. De werkzaamheden leiden tot een controleverklaring bij de 'openingsbalans' van het nieuwe stelsel en een oordeel over het juist en volledig invaren. Vergelijkbaar met de controle op de jaarrekening hanteert de externe accountant een bepaalde (hoge) materialiteit en controleert deze ten behoeve van in dit geval een specifiek doel. De accountant voert opnieuw gegevensgerichte werkzaamheden uit op de deelnemersadministratie - bijvoorbeeld steekproeven of deelwaarnemingen - en hanteert een materialiteit die is gerelateerd aan de bedragen in de 'openingsbalans'. De accountant kan met een hoge mate van zekerheid vaststellen dat het totaal van de aanspraken juist en volledig is ingevaren in het nieuwe pensioenstelsel.

² Wet toekomst pensioenen (nba.nl)

³ De verspreidingskring van deze rapportage zal beperkt zijn. Dit is vanwege het feit dat de accountant de rapportage opstelt voor een specifiek doel en (fonds) specifieke criteria van toepassing zijn en derhalve ongeschikt voor een ander doel.

Evenwichtige belangenafweging

In de aanloop naar en bij het invaren neemt het bestuur van een pensioenfonds beslissingen waarbij evenwichtige belangenafweging van groot belang is. Binnen de beleidsruimte die pensioenfondsbestuurders hebben moeten ze rekening houden met de belangen van alle deelnemersgroepen en werkgevers die betrokken zijn bij het pensioenfonds. De pensioenwet geeft geen concrete invulling van het begrip evenwichtige belangenafweging. Het is een open norm. Het is daarom voor bestuurders belangrijk om uit te kunnen leggen waarom een bepaald besluit is genomen. Tegelijkertijd vormt de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel het belangrijkste besluitvormingsproces voor pensioenfondsbestuurders in jaren. Hier hebben de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds een belangrijke en ook een wettelijk verzwaarde taak. Ook raakt dit het werk van de externe accountant doordat uit de genomen besluiten zoals opdrachtaanvaarding, invaren en compensaties grote financiële effecten voortvloeien die verwerking en toelichting in de jaarrekening en het bestuursverslag vereisen. De verantwoording die bestuurders afleggen over de evenwichtige belangenafweging in het jaarverslag vormt daarbij een belangrijke bron waaruit belanghebbenden kunnen putten.

Tot slot

De omvang en complexiteit van de pensioentransitie is nauwelijks te onderschatten. De omschakeling is als een voetbalwedstrijd waarbij de spelers na de rust met nieuwe spelregels het veld in worden gestuurd. IT-systemen worden opnieuw ingericht, individuele pensioenafspraken veranderen. Dat maakt de behoefte aan een accountant die kijkt of regels wel juist worden toegepast nog groter. Accountants zijn vanwege hun verantwoordelijkheid richting het maatschappelijk verkeer, blij met deze rol. In de pensioentransitie, bij het invaren naar het nieuwe stelsel, biedt de externe accountant zekerheid omdat deze met een onafhankelijke blik naar de transitie kijkt. Dat doen accountants niet alleen, maar in samenwerking met betrokken partijen. Van pensioenfondsen en hun uitvoerders tot in- en externe toezichthouders en uiteraard deelnemers via hun verantwoordingsorgaan. Er staat spanning op en dat is terecht. Zo dragen wij allen bij aan een beheerste transitie van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Colofon

In het NBA beleidsprogramma Kennis Delen wordt de kennis van accountants collectief ingezet om tijdig risico's te detecteren in maatschappelijke sectoren of relevante thema's. Het accent ligt hierbij op risico's op het gebied van bestuur, bedrijfsvoering, verslaggeving en controle.

Deze publicatie is opgesteld door de NBA-Signaleringsraad om het publiek te informeren over de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel en duidelijkheid te verschaffen over de rol van de accountant bij deze overgang.

Signaleringsraad

prof. dr. Leen Paape RA RO CIA (vz)

drs. Anoeke Bastiaens RA

Arnout van Kempen CISA

Programmteam Kennis Delen

Jan Jaap Boontjes MA

drs. Robert Mul MPA

Penvoerder:

Melissa Klaver-Drost RA

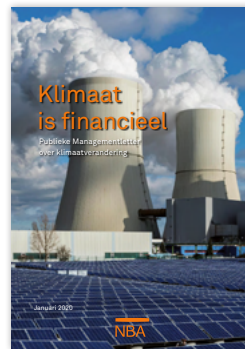
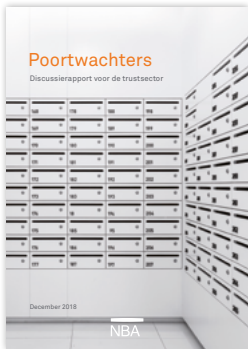
Meer informatie

Een publieke managementletter is één van de publicatievormen van het beleidsprogramma Kennis Delen. Daarnaast verschijnen ook open brieven of discussierapporten. Inmiddels heeft de NBA-Signaleringsraad de volgende publicaties uitgebracht:

Publieke managementletters (PMLs) uitgebracht in 2010-2023

Publieke Managementletters (PMLs) uitgebracht in 2010-2023

Koninklijke Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Mercuriusplein 3
2132 HA Hoofddorp
Postbus 242
2130 AE Hoofddorp

T 088 4960 301
E nba@nba.nl
I www.nba.nl